

HELSINGIN YLIOPISTO
HELSINGFORS UNIVERSITET
UNIVERSITY OF HELSINKI

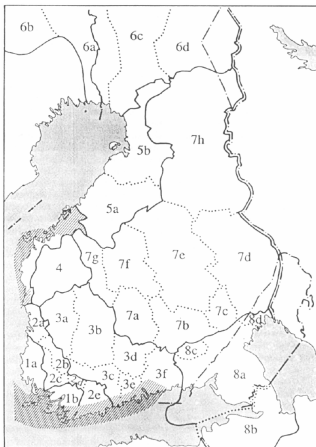
Mitä murteita Suomessa onkaan?

Antti Leino <antti.leino@cs.helsinki.fi>
9. syyskuuta 2006

Tietojenkäsittelytieteen laitos
Kotimaisten kielten tutkimuskeskus

Perinteinen murrejako

■ Länsimurteet

- Lounaismurteet
- Lounaiset välimurteet
- Hämäläismurteet
- Etelä-Pohjanmaan murre
- Keski- ja Pohjois-Pohjanmaan murteet
- Peräpohjolan murteet

■ Itämurteet

- Savolaismurteet
- Kaakkoismurteet

Entäs sitten?

- »Pohja, jonka tähänastinen tieteellinen tutkimus on tarjonnut murteidemme suhteiden selvittelylle on toistaiseksi melko yksipuolisesti äännehistoriallinen. Kuitenkin voidaan ennen pitkää odottaa merkittäviä tuloksia myös murteiden sanavarojen vertailusta, johon toistaiseksi on ollut kovin vähän tilaisuutta.»
— Martti Rapola, *Johdatus suomen murteisiin*
- Sanojen levikitietoja saatettu tietokonemuotoon Suomen murteiden sanakirjan toimitustyön yhteydessä

Aineisto ja menetelmät

- Käytössä n. 5500 sanan levikit, yhteensä n. 9000 karttaa
  - Kustakin sanasta (tai sen erillisestä merkityksestä) ne kunnat, joista sana on kerätty
- Tiedon louhinta
  - Tietojenkäsittelytieteen osa-alue
  - Tavoitteena löytää uutta tietoa suuresta aineistomassasta
  - Vähän tai ei lainkaan ennakkokäsityksiä

Murrevaihtelun jakaminen osiin

- Tarkoitus järjestää aineisto havainnollisemmin
- Jaetaan aineisto komponentteihin
- Käytettävissä vain tieto siitä, mitkä sanat esiintyvät missäkin kunnassa
- Ei kuntien sijaintitietoa
- Piirretään löydetyt komponentit kartalle

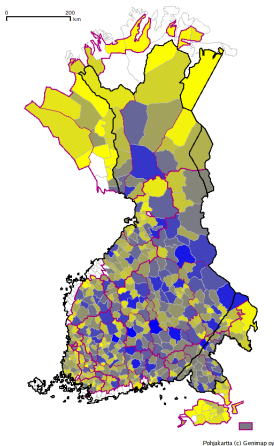

Pääkomponenttianalyysi

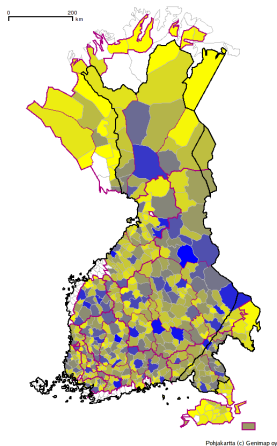
- Tulkitaan aineisto 9000-ulotteiseksi avaruudeksi
  - Kukin sana tämän avaruuden ulottuvuus
  - Kukin kunta piste tässä avaruudessa
- Etsitään voimakkain vaihtelu»suunta»
- Etsitään jäljellä olevasta vaihtelusta voimakkain »suunta»
- Jatketaan niin kauan kuin löytyy järkevänolaisia komponentteja

1. komponentti

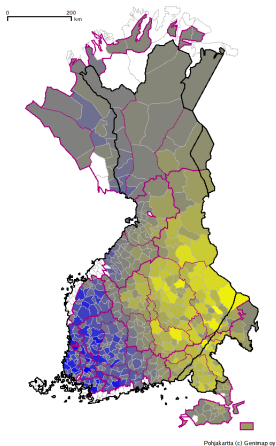
1. komponentti

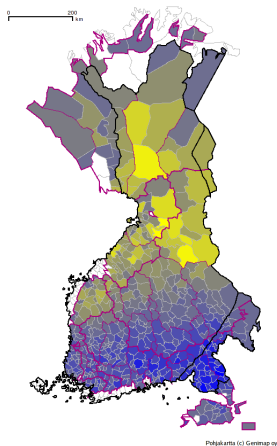
Sanojen lukumäärä

2.—3. komponentti

2. komponentti

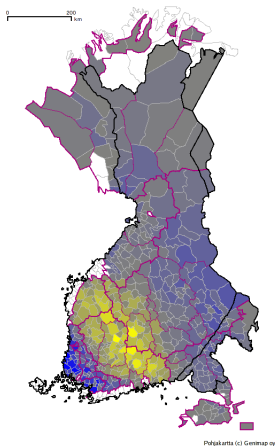

3. komponentti

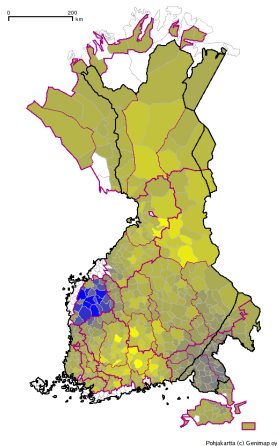

4.—5. komponentti

4. komponentti

5. komponentti

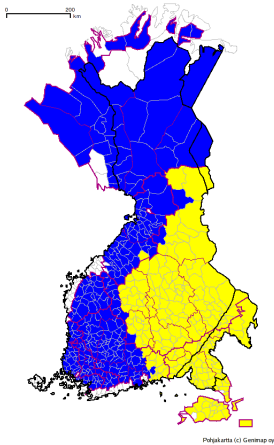

Ryvästys

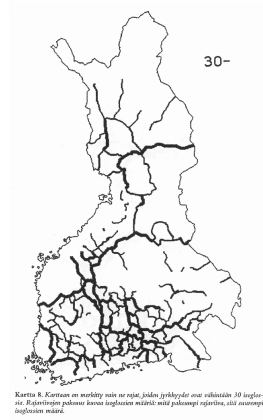
- Tarkoituksena jakaa aineisto rypäisiin:
  - samaan rypäeseen kuuluvat kunnat mahdollisimman samanlaisia
  - eri rypäisiin kuuluvat mahdollisimman erilaisia
- Lähtökohtana alkuperäinen aineisto tai muutama ensimmäinen pääkomponentti
  - Ensimmäisiin pääkomponentteihin keskittyminen »siivoaa» aineistosta satunnaista ja vähämerkityksistä vaihtelua
  - Tällä kertaa myös 1. komponentti mielenkiinnoton, joten jätetty pois

2 ryvästä

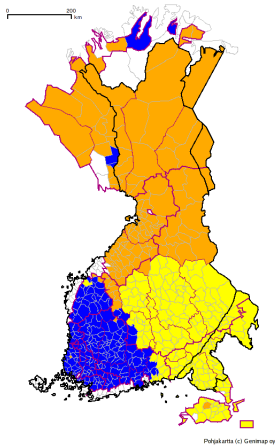
2 ryvästä

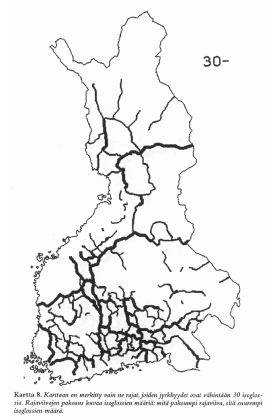
Jyrkimmäät murrerajat
Wiikin (2004) mukaan

3 ryvästä

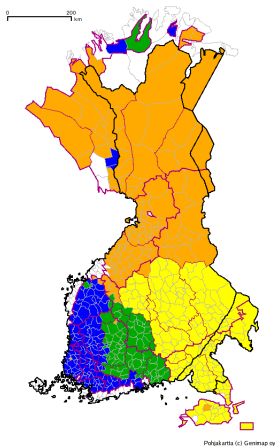
3 ryvästä

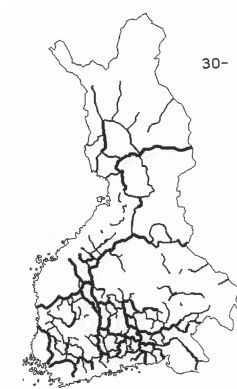
Jyrkimmät murrerajat
Wiikin (2004) mukaan

4 ryvästä

4 ryvästä

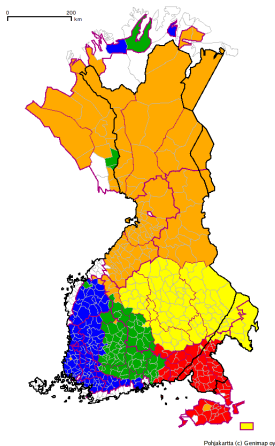

Kartta 8. Karttaan on merkitty ensin ne rajat, joiden jyrkkyydet ovat vähintään 30 asteita. Rajatietojen pohjana on Suomen laajuisen mittätkä: mitä pohjoisempi rajatieto, sitä suurempi laajuisien mittätkä.

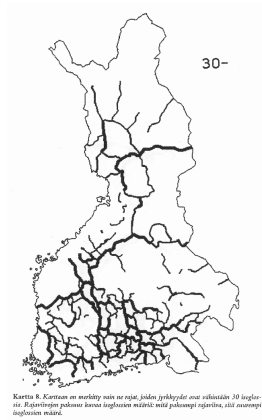
Jyrkimmät murrerajat
Wiikin (2004) mukaan

5 ryvästä

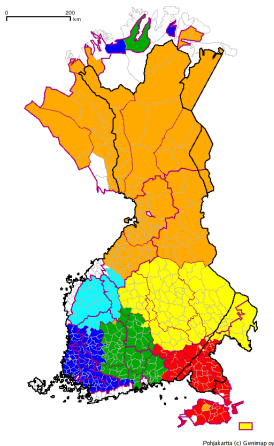
5 ryvästä

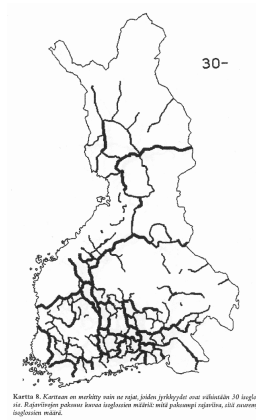
Jyrkimmät murrerajat
Wiikin (2004) mukaan

6 ryvästä

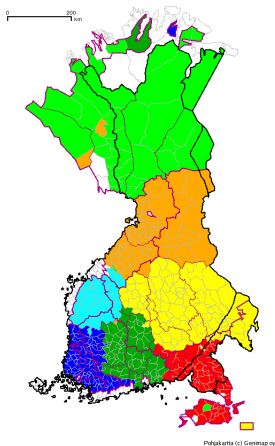
6 ryvästä

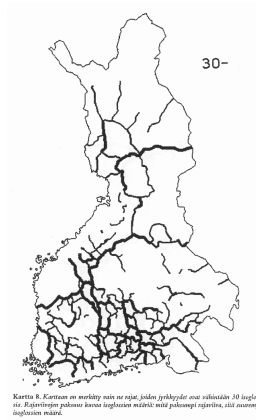
Jyrkimmät murrerajat
Wiikin (2004) mukaan

7 ryvästä

7 ryvästä

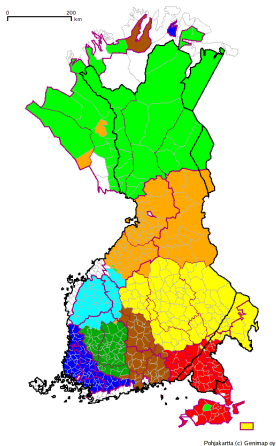

Jyrkimmät murrerajat
Wiikin (2004) mukaan

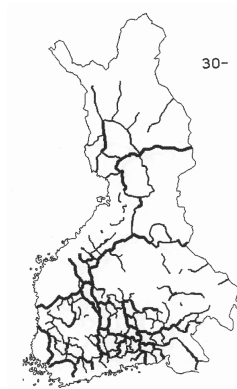

8 ryvästä

8 ryvästä

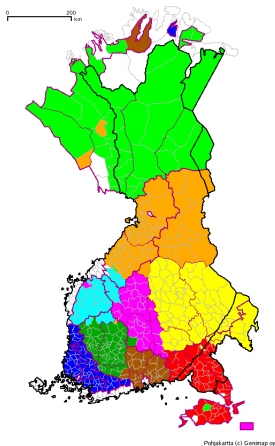

Kartta 8. Karttaan on merkitty vain ne rajat, joiden jyrkkyydet ovat vähintään 30 langla-
sia. Rajatviivojen paksuus kasvaa langlaasin määrää: mitä paksuampi rajatieto, sitä suurempi
langlaasin määrä.

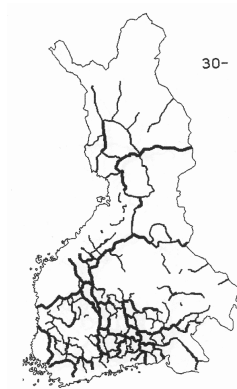
Jyrkimmät murrerajat
Wiikin (2004) mukaan

9 ryvästä

9 ryvästä

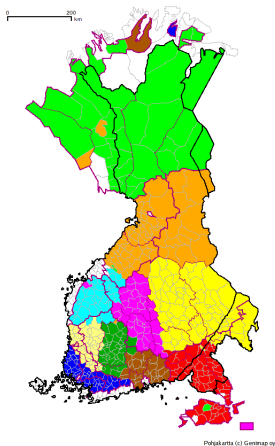

Kartta 8. Karttaan on merkitty vain ne rajat, joiden jyrkkyydet ovat vähintään 30 langla-
sia. Rajatviivojen paksuus kasvaa langlausten määrää: mitä paksuampi rajatieto, sitä suurempi
langlausten määrä.

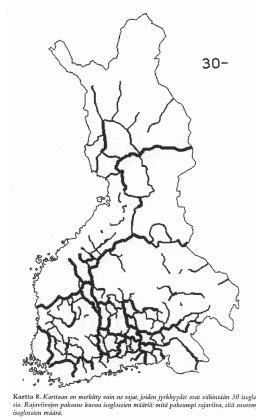
Jyrkimmät murrerajat
Wiikin (2004) mukaan

10 ryvästä

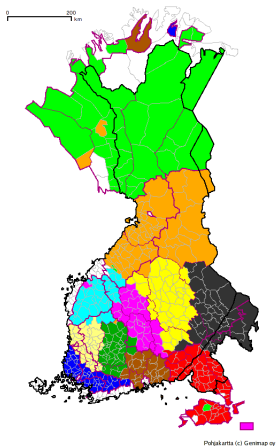
10 ryvästä

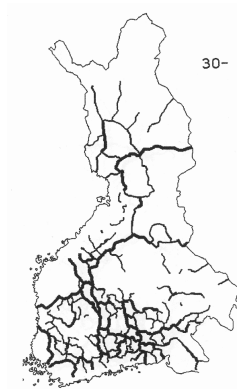
Jyrkimmät murrerajat
Wiikin (2004) mukaan

11 ryvästä

11 ryvästä

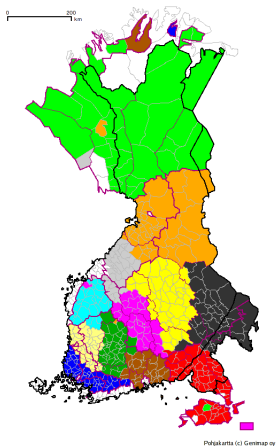

Kartta 8. Karttaan on merkitty vain ne rajat, joiden jyrkkyydet ovat vähintään 30 langla-
sia. Rajatietojen pohjana on ollut langlaisten mittätkä: mitä pohosampi rajatieto, sitä suurempi
langlaisten määrä.

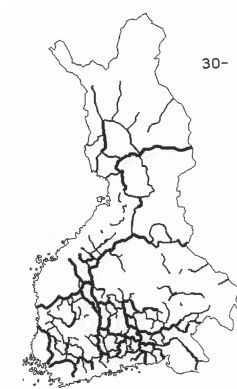
Jyrkimmät murrerajat
Wiikin (2004) mukaan

12 ryvästä

12 ryvästä

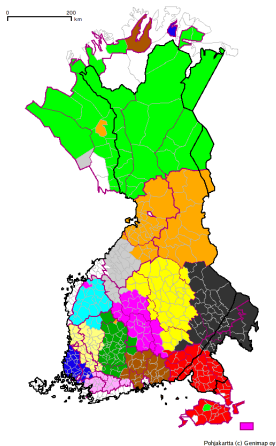

Kartta 8. Karttaan on merkitty vain ne rajat, joiden jyrkkyydet ovat vähintään 30 langla-
sia. Rajatviivojen paksuus kasvaa langlausten määrää: mitä paksuampi rajatieto, sitä runsaampi
langlausten määrä.

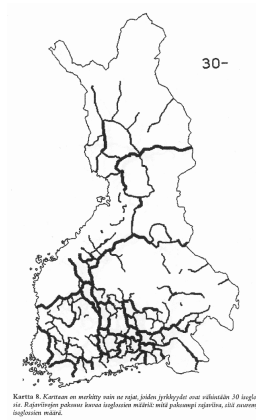
Jyrkimmät murrerajat
Wiikin (2004) mukaan

13 ryvästä

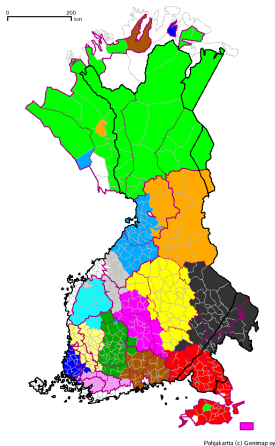
13 ryvästä

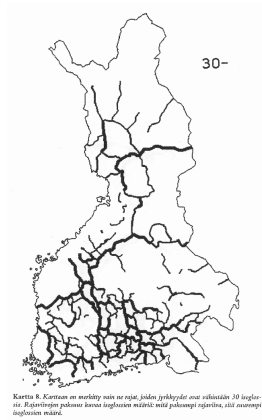
Jyrkimmät murrerajat
Wiikin (2004) mukaan

14 ryvästä

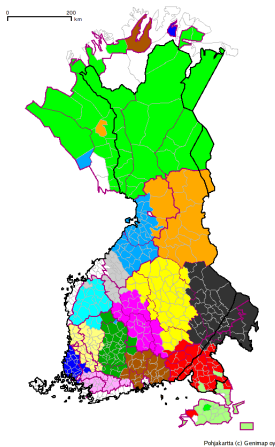
14 ryvästä

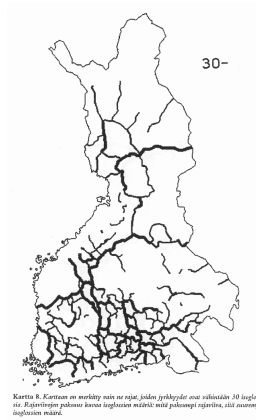
Jyrkimmät murrerajat
Wiikin (2004) mukaan

15 ryvästä

15 ryvästä

Jyrkimmät murrerajat
Wiikin (2004) mukaan

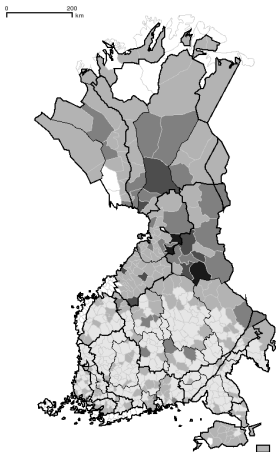

Riippumattomien komponenttien analyysi

- Etsitään taustalla vaikuttavia tekijöitä, jotka toisistaan riippumattomia
- Komponentit eivät järjestyksessä
- Ei itsestään selvää »oikeaa» lukumäärää
- Mahdollista tulkita eri murteiksi

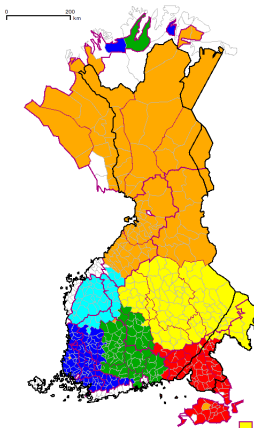

1. komponentti

Pohjääkartta © Geomap oy, loppu L6199/05-11

1. komponentti

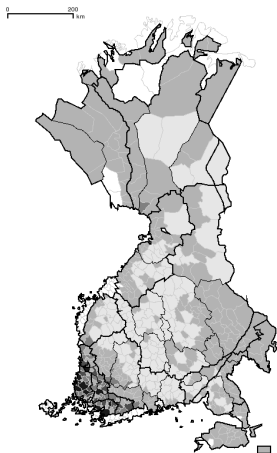

Pohjääkartta (c) Geomap oy

6 ryvästä

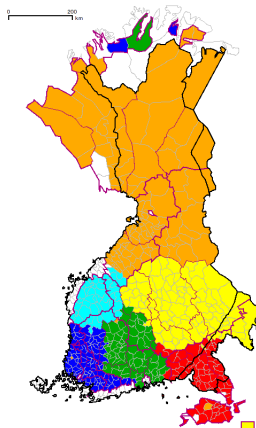

2. komponentti

Pohjäkarta © Geomap oy, kupa L6199/05-11

2. komponentti

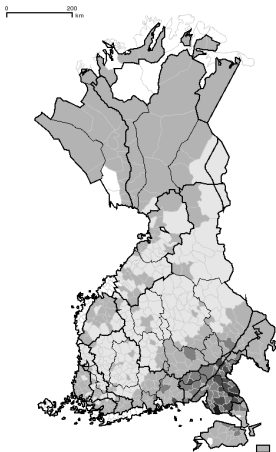

Pohjäkarta © Geomap oy

6 ryvettä

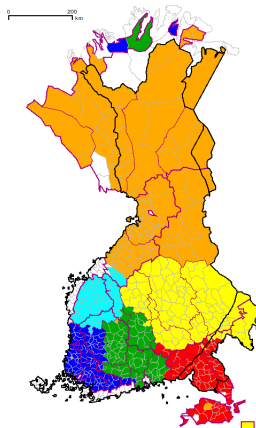

3. komponentti

Pohjäkarta © Geomap oy, kupa L6199/05-11

3. komponentti

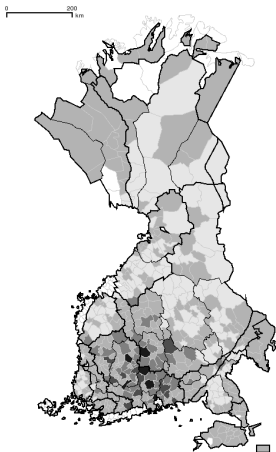

Pohjäkarta © Geomap oy

6 ryvästä

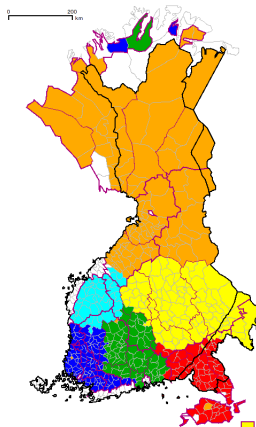

4. komponentti

Pohjääkartta © Geomap oy, kupa L6199/05-11

4. komponentti

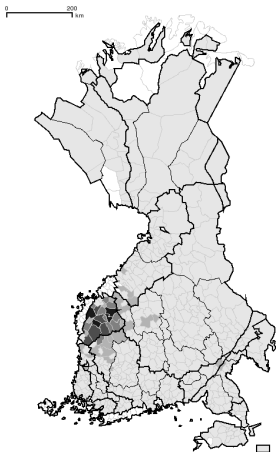

Pohjääkartta © Geomap oy

6 ryvästä

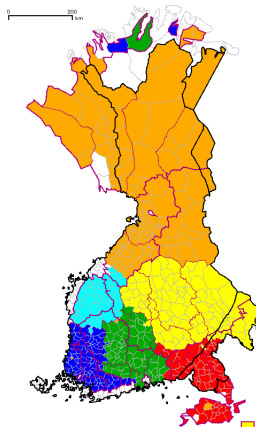

5. komponentti

Pohjääkarta © Geomap oy, kupa L6199/05-11

5. komponentti

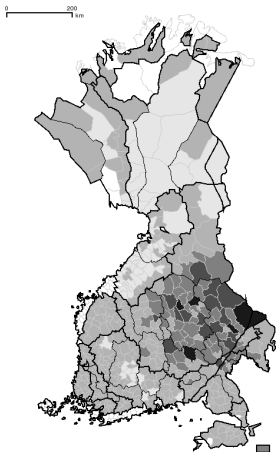

Pohjääkarta © Geomap oy

6 ryvystä

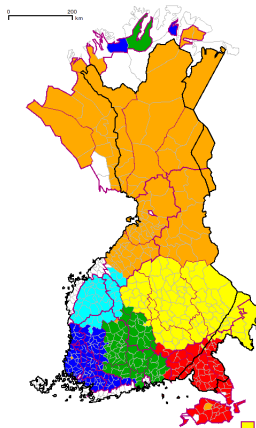

6. komponentti

Pohjääkartta © Geomap oy, kupa L6199/05-11

6. komponentti

Pohjääkartta © Geomap oy

6 ryvästä

Siis mitä?

- Joukko muutoksia perinteiseen murrejakoon
  - Kahden sijasta kolme päämurrealuetta: itä-, länsi- ja pohjoismurteet
    - Kainuun murteet mieluummin pohjois- kuin itämurteita
  - Pohjoispohjalaisten murteiden rajat sekä Keski-Pohjanmaan että Kainuun suuntaan eri kohdassa kuin perinteisesti
  - Ei yhtenäistä lounaisten välimurteiden aluetta
- Rajojen vetäminen ei välttämättä mielekästä
  - Komponentit antavat ehkä todenmukaisemman kuvan vaihtelun luonteesta